

Magda Králová – Rané dějiny Langobardů vprvních dvou knihách Paula Diacona: úvodní studie, překlad a komentář

Oponentní posudek diplomové práce

Posuzovaná diplomová práce do jisté míry tematicky navazuje na zdařilou bakalářskou práci autorky „Tradice původu Langobardů a její zdroje“, kterou obhájila s výborným výsledkem. Využívá plně své seznámenosti s literaturou k nejstarším dějinám Langobardů, které nabyla při přípravě bakalářské práce, ovšem rozšiřuje své bibliografické zázemí do oblasti historické etnografie a nejstarších dějin germánských *gentes*.

V úvodu práce omezuje téma své práce na úvodní studii, překlad a komentář 1. knihy *Historia Langobardorum* Paula Diacona. Správně konstatuje, že tato kniha se velmi liší svým zaměřením již od knihy druhé, tím spíše od knih následujících, protože se soustřeďuje na bájeslovné a matně historické události langobardské kmenové tradice období před začátkem jejich tažení do Itálie. Obsah první knihy tak může a musí být vnímán na pozadí odborné literatury věnované problémům geneze raně středověkých germánských *gentes*, věrohodnosti jejich původně orálně předávané „historické“ tradice a problému způsobu její transpozice do písemně fixovaných latinských textů. Již 2. kniha *HL* (dále používám autorčiných zkratk pro primární prameny langobardských dějin) uvádí Langobardy do prostředí pozdně antické Itálie, do kontextu středomořské latinské kultury a do přímé interakce s byzantským císařstvím a římským papežstvím, přičemž spektrum pramenů, které by bylo nutno pro pochopení a interpretaci následujících knih *HL* sledovat, se oproti 1. knize radikálně mění. Naprosto převládají zdroje byzantské a pozdější kroniky latinské a autorka by se při jejich využívání musela vzdát opory své specializace v oblasti nordistiky.

Je ovšem chyba, že zúžení původně plánovaného tématu (zpracování prvních dvou dějin *HL*) se nepromítlo do titulu práce.

Úvodní studie k překladu je členěna do pěti částí. První stručně charakterizuje Paula Diacona a jeho literární dílo.

Druhá shrnuje vývoj názorů starší i nejnovější odborné literatury o něm a shrnuje názory dvou značně protikladných koncepcí moderního bádání nejen o Paulu Diaconovi, ale i obecně o hodnověrnosti a genezi nejstarších písemných zpráv o dějinách germánských *gentes* období stěhování národů. Tradičnější „vídeňská“ škola, s oporou především mezi německými a rakouskými odborníky, hájí vazbu latinských písemných pramenů na orální germánské tradice, i když ovšem opustila nacionalisticky motivované tendence starší německé literatury 19. a první poloviny 20. století. „Torontská škola“, reprezentovaná anglosaskými badateli,

popírá mechanický charakter přejímání germánské orální tradice latinsky píšícími autory, hledá jim vlastní motivace jejich podání, zdůrazňuje jejich vlastní spisovatelský přínos a tedy značnou nezávislost na dřívější tradici. V radikální poloze se snaží odvodit věcný obsah jejich textů především z antických vzorů a předloh. To je ovšem podle autorky nosné pouze v menšině pasáží podávajících klíčové bájeslovné a historické informace. Autorka se v této dichotomii názorů přiznává k zprostředkujícímu, v podstatě eklektickému postoji, který podle ní dovoluje neztratit v mnoha případech možnost interpretace konkrétních textů. Pokud se mohu vyjádřit v předstihu k následujícímu textu posudku, domnívám se, že se autorka ve své práci výrazně kloní k „vídeňské škole“, což je při jejím nordistickém školení pochopitelné a předvídatelné.

Třetí část úvodní studie se zabývá problematikou pramenů *HL*. Na počátku shrnuje antické prameny identifikované v textu *HL* a poté se vrací v plné síle problému, zda a jak mohla orální langobardská nebo dokonce obecně germánská „historická“ tradice dospět k Paulu Diaconovi. „Torontská škola“ zpochybňuje možnost, že Paulus tuto tradici znal v živém podání ve starém langobardském jazyce, který podle ní musel být v Paulově době již odumřelý pod vlivem romanizačních tendencí postihujících malou minoritu Langobardů v italském prostředí. Cesty jejich staré orální tradice, pokud její vliv v omezené míře uznává, „torontská škola“ v *HL* hledá dosti nejasnými a neurčitými formulacemi. Autorka se v tomto bodě zdržuje názoru. Netvrdím, že diplomová práce, natož její oponentní posudek, jsou vhodným médiem k zaujímání kategorického stanoviska vůči názorům renomovaných badatelů, přesto se však domnívám, že je možno poukázat na skutečnost, že langobardská orální tradice byla recipována v latinských textech dlouho před životem Paula Diacona (viz *OGI* a pravděpodobně i ztracené dílo *Secundovo*) a že našla cestu i do textu *HLCG*, který vznikl až po smrti Paulově a není na jeho *HL* závislý (jak prokázala autorka ve své bakalářské práci). Je tedy možno s pravděpodobností hraničící s jistotou předpokládat, že již na počátku 7. století, kdy langobardská orální kultura byla pravděpodobně ještě plně životná, našly její báje cestu do latinských textů (a to pravděpodobně i nezachovaných), které ji písemně fixovaly a umožnily její znalost Paulu Diaconovi.

Čtvrtá část úvodní studie shrnuje strukturu obsahu 1. knihy *HL*.

Pátá část pojednává o několika základních součástech germánských pověstí, jak je definovala „vídeňská škola: vylíčení *origo gentis*, jež u Langobardů nabývá dvojí podoby (Polabí a Skandinávie, zčásti líčená i antickými prameny jako ostrov). Autorka diskutuje obě možnosti na základě podrobné znalosti sekundární literatury. Dále jde o motiv migrace a motiv tzv. „primordiálních činů“, jež konstituují *gens* Langobardů jako sebevědomou entitu: porážka

mocnějšího nepřitele, překročení přírodní překážky, přejmenování kmene a změna způsobu vlády, především ustavení podmíněně dědičného království.

Celkově je možno říci, že úvodní studie se zvláště ve své poslední části snaží rozebrat některá důležitá témata, která jsou zastoupena v 1. knize *HL* a připravit tak půdu pro jejich komentář. Studie prokazuje širokou znalost sekundární literatury a podává názory zvláště „vídeňské školy“ s pochopením pro zásadní argumenty a pro proporce diskuse. Není úkolem diplomové práce rozhodovat se pro vyhraněná řešení. Do samostatného pokusu o řešení daného problému se autorka pouští jen v případě interpretace místa *HL* 1,27, které je klíčové pro pochopení, jakým způsobem (a zda) Paulus Diaconus pracuje s germánskou orální tradicí. I zde se spíše přiklání k „vídeňské škole“ a v podstatě odmítá výklad příslušníka „torontské školy“ jako násilný a účelový (zde vyhrocuji stanovisko autorky, která se vyjadřuje formálně zdrženlivěji).

V práci dále následuje překlad 1. knihy *HL*. Překladatelské zásady autorky, jak je formuluje, jsou vyjádřeny jasně a přesvědčivě a jsou v překladu respektovány. Autorka bere v úvahu i moderní překlady *HL* do němčiny, angličtiny, italštiny a norštiny, její překladatelský výkon je však samostatný a velmi dobře čitelný.

Nejcennější částí práce je komentář tohoto překladu. Jde za prvé o komentář pod čarou, který se věnuje jednotlivým obtížným místům latinského textu a jeho textovým variantám, pokud jsou důležité pro interpretaci. Velmi zdařilý je komentář druhý na konci textu, který opravdu poučeně osvětluje jednotlivé části obsahu knihy, shrnuje názory sekundární literatury a umožňuje čtenáři plně se seznámit se současným stavem pochopení textu první knihy *HL*. Autorka také opět plně využívá své nordistické kvalifikace.

Přílohou práce je latinský text 1. knihy převzatý z klasické edice Bethmannovy – Waitzovy. Autorka jej nepřejímá mechanicky, nýbrž redukuje kritický aparát na menšinu položek důležitých pro interpretaci jednotlivých míst a pro výklad starogermánských místních a osobních jmen. Poskytuje také odkazy k antickým pramenům 1. knihy *HL*, které jsou v jejím textu citovány – lze předpokládat, že jsou také převzaty z edice, protože autorka neuvádí svůj osobní přínos (který by byl značný) k jejich identifikaci. Bohužel se autorce nepodařilo technicky uspokojivě vložit do textu práce úvodní stemma rukopisů *HL* (označené překlepením jako „lemma“), takže pro čtenáře není plně informativní. Toto stemma by také vyžadovalo alespoň krátkou charakteristiku jednotlivých větví tradice a nejdůležitějších rukopisů (zvláště zmínka o důkladné diskusi sekundární odborné literatury o hodnotě rukopisu F1 by byla instruktivní), protože bez tohoto byt' velmi stručného a z normativní edice převzatého úvodu je příloha latinského textu 1. knihy *HL* pro čtenáře méně užitečná, než by bylo možné.

Jazyk práce je kultivovaný a jasný, vyjadřování autorky je přesné. Překlepy se vyskytují jen v malém počtu a v latinských citátech jen zcela ojediněle. Poznámkový aparát je graficky jednotný, pouze je možno poznamenat, že úzus vyznačovat zkratky jmen antických autorů kapitálkami není vždy důsledně dodržen. Bohatý seznam literatury vykazuje jen několik formálních nedůsledností a rozhodnutí autorky označit ta díla, která nepoznala z autopsie, je nutno velmi respektovat. Pouze se v důsledku tohoto poctivého přístupu dá namítnout, že autorka měla přímo pracovat s dílem R. Wenskuse *Stammesbildung und Verfassung...*, které přes své relativní stáří (1961) je dodnes základem bádání autorkou preferované „vídeňské školy“ a je jako prvořadá autorita citované i v nejnovějších publikacích českých i zahraničních.

Do oblasti bibliografie však patří i několik opomenutí autorky – některá díla, která zkráceně cituje pod čarou a která se v některých případech podle kontextu jejich odkazů jeví jako značně důležitá, se v bibliografii neobjevují. Jde např. o Engels 1961 (pozn. 1), Dahn 1876 (pozn. 5, 34), Pontoni 1946 (pozn. 5), Schmidt 1934 (pozn. 35), Abel 1849 (pozn. 36), Schneider 1934 (dtto), Frank 1991 (pozn. 46), Bednařiková 2007 (pozn. 4 a 43 komentáře), Schramm 1960 (pozn. 42 komentáře). Autorka také několikrát odkazuje na pramen *Origo gentis Langobardorum* střídavě jako na *OGI* a na *Origo*. V seznamu zkratk není uvedena zkratka *RGA* (pozn. 75), možná proto, že ji autorka cituje jako „základní příručkové dílo“. Také zkratky *TLL* a *OLD*, byť notoricky známé klasickým filologům, by měly být v práci přístupné neomezené veřejnosti v seznamu zkratk uvedeny. V pozn. 13 je nedostatečně citována sbírka básní Petra z Pisy. Rosamund McKitterick, správně jmenovaná v bibliografii, je v poznámkovém aparátu několikrát a důsledně uváděna jako McKitternick (pozn. 11, 17, 23, 88).

Závěrem tohoto oponentního posudku mohu uvést, že považuji předloženou práci za zdařilou a odrážející dlouhodobý zájem autorky o dané téma a o jeho souvislosti a že tato práce prokazuje výbornou orientaci ve zpracované problematice. Doporučuji její přijetí k obhajobě. Její hodnocení v konečném důsledku vyplyne z průběhu obhajoby a diskuse zkušební komise, já osobně přes výše uvedené výhrady navrhuji hodnocení „výborně“.

Jan Kalivoda
Ústav řeckých a latinských studií FF UK